

רשק
שיעורי
תורה

היכלי תורה

ערש"ק בא ז שבט תשע דף היומי בבלי: בבא בתרא קנד ירושלמי: ברכות י

**ויאמר משה גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות ועשינו לה' אלקינו וגם מקננו ילך עמנו לא תשא
פרסה כי ממנו נקח לעבוד את ה' אלוקינו ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד באנו שמה**

שני דקדוקים הם מה שנראה להקשות בפסוקים אלה.

א. כשאמר משה לפרעה 'גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות', פשיטא שיהיה זה כדי להקריב לה' ומה ראה צורך להוסיף 'ועשינו לה' אלרינו'.

ב. תביעתו של משה רבנו מפרעה שיתן גם הוא בהמות לזבחים ועולות, לכאורה מתפרשת שכך ראוי לפרעה שיתן מממונו לקרבנות לה', ואם כן למה חזר ואמר 'ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' עד באנו שמה', שנראה מזה כאילו הוא מתנצל לפני פרעה על שהוא דורש ממנו זבחים ועולות.

מתוך קושיות אלו נראה, כי כשאמר משה רבנו לפרעה כי גם הוא יתן מצאנו ובקרו זבחים ועולות, לא היתה כוונתו שיקרבו הקרבנות הללו על המזבח לשמו של פרעה ושתהיה הכפרה עבורו. מטרת הקרבנות הללו היתה ליקרב לכפרתם של ישראל, ולשם כך בלבד היו נצרכים קרבנותיו של פרעה.

והראיה לזה מהגמרא האומרת: אמר רב הונא, שלמי הנכרים, עולות. והיינו, שנכרי שנדר להביא שלמים, אין קרבנו קרב שלמים, אלא לעולה, ואינו נאכל, אלא הרי הוא כליל על המזבח. ומקשה שם מתיב רב חמא בר גוריא, נכרי שהתנדב להביא שלמים, נתנן לישראל, ישראל אוכלן. נתנן לכהן, הכהן אוכלן. אמר רבא, הכי קאמר, על מנת שיתכפר בהן ישראל, ישראל אוכלן. על מנת שיתכפר בהן כהן, כהן אוכלן. עד כאן סוגית הגמרא. העולה בידנו מסוגיא זו. כי הנכרי יכול להפריש קרבנות שיקרבו על המזבח, בשני אופנים. האחד, כשהוא מקדישן שיתכפר הוא עצמו בהן, ואז הדין שכל אופנים. האחד, כשהוא מקדישן שיתכפר הוא עצמו בהן, ואז הדין שכל קרבנותיו, אפילו הקדישן לשם שלמים, הרי הם עולות. והאופן השני, כשמקדישן שיתכפר בהן הישראל, ואז יוכל להקדיש גם שלמים.

מעתה יתישבו היטב התמיהות בכתוב. שהרי כשאמר משה 'גם אתה תתן בידנו זבחים ועולות', מיד יש כאן מקום לתמוה, כיצד זה יתן פרעה זבחים דהיינו שלמים, והלא שלמי הנכרים עולות. ואם תאמר שאכן יקרבו עולות, הרי אמר כאן 'זבחים ועולות', ואם שניהם יקרבו עולות, למה פרטם כל אחד בפני עצמו. תמיהה זו יהיה צריך לתמוה גם פרעה עצמו, שכבר אמרו שם בגמרא, כי דין זה, שאין קרבן הנכרי קרב שלמים, ניתן ללמדו מסברא. לפי שנכרי לבו לשמים, ופירש רש"י, שכוונתו הוא שיהו קרבנותיו כליל לשמים, ולא שיאכלו.

להניח את דעתו של פרעה, ענה לו על זה משה רבנו, 'ועשינו לה' אלוקינו', היינו שהקרבנות שאני דורש ממך, אינני מתכוון שיקרבו לכפרתך, שאז לא יוכלו להיות קרבים שלמים. הקרבנות שתתן בידנו עתידים שיתקיים בהם 'ועשינו' כלומר, שיקרבו לכפרתנו אנו.

נקל אם כן להבין כיצד מתישבת גם התמיהה השנייה, מדוע אמר משה רבנו 'ואנחנו לא נדע מה נעבוד את ה' אלקינו עד באנו שמה', כי מאחר שפירש לפרעה כי בנתינת הבהמות עליו להקדיש אותן כדי שיתכפר בהן הישראל, היה עליו לפרש גם לשם מה הן נצרכות להם.

יעלת חן

נושאי הדף בעלון

חרדת הדין למת קטן בפתיחת קברו
לאיזה צורך.....בבא בתרא קנד

אופנים שהותרה פתיחת
הקבר.....בבא בתרא קנה

עד מתי היתומים נקראים
יתומים.....בבא בתרא קנו

כתיבת מהדורא
בתרא.....בבא בתרא קנז

ירושת איש ואשה שנהרגו
יחד.....בבא בתרא קנח

לימוד תורה ביחידי בארץ
ישראל.....בבא בתרא קנח

ירושת רבנות בבן
הבת.....בבא בתרא קנט

אב ואב הסמוכים על שולחן ילדיהם
הכופרים.....בבא בתרא קס

כפתור ופרח.....עמוד 5

צנא בתרא קנד

חרדת הדין למת קטן בפתיחת קברו לאיזה צורך

בסוגייתנו מבואר שאין לפתוח הקבר של המת על מנת לראות אם הביא סימנים ונחשב גדול וממכרו ממכר או לאו. ומבואר בגמרא שטעם האיסור הוא משום ניוול המת.

ודנו האחרונים במה שלא הביאה הגמרא את הטעם של חרדת הדין, שהרי כאשר מוציאים המת מקברו, חרד הוא חרדה גדולה מחמת הדין שמתחדש עליו בזמן זה, כפי שהביא בבית יוסף (יו"ד סי' שסג) מדברי הכלבו (הלכות אבלות דף קלג) שכתב: 'אין מעתיקין ממקום למקום, שהבלבול קשה למתים מפני שמתיראים מיום הדין. וזכר לדבר ישנתי אז ינוח לי, ובשמואל מהו אומר: למה הרגזתני', ולפי דבריו פסק בשו"ע (שם ס"ז) שאסור לפתוח הקבר בכדי לבדוק האם המת היה גדול [ועיין שו"ת שרידי אש (ח"ב סי' ק עמ' תרכח) במה שתמה על השו"ע והרמ"א בענין זה].

והנה בסוף שו"ת חוות יאיר הובאה תשובת ר' דוד אופנהיים, שהביא את דברי מהר"ג ממיץ שחידש שבקטן אין שייך הטעם של חרדת הדין, ולפיכך מותר לפתוח את קברו במקום הצורך, ולכן פסק שאם שכחו להלביש את המת באחד התכריכים, מותר לפתוח את קברו [אם הוא קטן פחות מכן עשרים, שעדיין כקטן הוא לענייני עונשים שבדיני שמים, עיין שם] על מנת להלבישו בבגד זה, כפי המנהג מקדמת דנא.

אכן דעת ר' דוד אופנהיים, שבקטן גם כן שייך עניין זה של חרדת הדין ולפיכך אסור לפתוח את קברו. ובשרידי אש (שם) הביא את קושיית האחרונים על דבריו, שאם כן מדוע אסר רבי עקיבא על פתיחת הקבר מהטעם של ניוול, ותיפוק ליה שאסור לפותחו מחמת חרדת הדין.

ובאמת בשו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קג) כתב שטעם זה של חרדת הדין אינו שייך בפתיחת הקבר גרידא אם אין מוציאים את המת מקברו, ולפיכך בנידון סוגייתנו שהיו צריכים רק לראות אם יש למת סימנים, אין לחשוש לחרדת הדין מאחר שאין מוציאים אותו מקברו, אך בנידון של שאלת מהר"ג ממיץ, שחפצים להלבישו בתכריכים נוספים, כיון שצריך להוציאו מהקבר לשם כך, אסור לעשות כן אף לקטן.

ועל דרך זה כתב בשו"ת חבלים בנעימים (ח"ב סי' עב), שכיון שחרדת הדין למדו ממה ששמואל חרד כשהעלתו בעלת האוב מקברו, שמא אין ללמוד משם אלא לכגון מה שהיה שם, שעלה כולו מקברו, אבל בפתיחת הקבר בלבד על מנת לראותו אין לחשוש לחרדת הדין אלא רק למה שמבואר בסוגייתנו שיש בו משום ניוול.

אבל בספר ארבעה טורי אבן (סי' ח) חלק על השבות יעקב, והעלה שאין לפתוח שום קבר. וכעין זה רצה לצדד בתחילה בשו"ת חכם צבי (סי' מז), שחרדת הדין לא שייך אלא רק במפנהו ממקום למקום ולא בפותח ורואהו במקומו, אך בסימן נ' מסיק שפתיחת הקבר חמורה יותר מלפנותו ממקום למקום כשהוא סגור בתוך הארון, כי אם מפנים אותו ואין רואים המת אם נקבר בארון סגור ומסוגר אין חשש כל כך, מה שאין כן אם פותחים שהרי אנו רואים המת. ושם מסיק שחשש חרדת הדין שייך גם בקטן.

צנא בתרא קנה

אופנים שהותרה פתיחת הקבר

בסוגייתנו מבואר שאסור לפתוח קברו של מת מפני ניוול המת. והנה כמה אופנים יש שהתירו בהם הפוסקים לפתוח קברו של מת, או שדנו והעלו לאיסור, וקצתם יתבאר להלן.

בשעת הדבר ח"ו, כדי להשקיט המון עם, התיר רבינו יהודה החסיד (ספר חסידים סי' תנא) לחפש על המתים, לפי שאומרים ששמא יש מהמתים שבלע הבגד והיא סכנה, או שמא ידיו אינן פשוטות. בשו"ת מנחת אלעזר (ה"ד סי' ד) נשאל בדבר רב גאון שציווה לפני מותו שיתנו בקברו הכתבים וחידושי התורה שלו, ושכחו לעשות כן, ושאלו אם מותר לפתוח קברו ולגנוז שם כפי בקשתו, והשיב שלא לפתוח הקבר רק ישימו את הכתבים תחת מצבתו, שהמצבה היא כקבר ובוה תתקיים צוואתו.

בשו"ת אבני זכרון (סי' צג) נשאל בדבר תינוק בן ח"י חדשים שנפטר וקברוהו, ובשעת הטהרה שכחו לשפוך עליו ט' קבין ושאלו אם צריכים לפתוח הקבר ולטהרו שנית, והשיב שכל זמן שלא נקבר ולא שייך חשש חרדת הדין בוודאי ראוי לטהרו שנית, אבל אחר שנקבר אל יפתחו קברו

בשו"ת נטע שורק (יו"ד סי' קה) דן באיש ישראל שנפטר ונקבר לפני שידעו בבירור מי הוא, ואחר הקבורה רוצים מכירו לפתוח קברו כדי להתבונן אם באמת הוא הוא ולהעמיד לו מצבה, ואסר לפתוחו, גם שמא אחר הוא ונמצא שאתה מנוולו בחנם, ועוד שסימני ההיכר עשויים להשתנות, ואפשר שכבר נתעכל הבשר אם כבר עברו כמה שבועות ולא יוכלו להכיר אותו.

ובברכי יוסף (יו"ד סי' שסג), דן במעשה שהיה שחפרו גוים בקברי מתי ישראל והפשיטום ערומים, והתיר בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ב סי' קג) לפתוח קברי המתים שמתו בתוך חודש להלבישם ולקוברם כראוי, אכן רבים חולקים על דבריו, ורבים התירו לפתוח רק את קברי המתים שמתו בשבוע האחרון שאין בפתיחת קבריהם ניוול גדול כל כך, ורבים התירו דוקא את אלה שמתו בתוך מעת לעת. וכן העיד גם בלקט יושר (ח"ב דף 87) בשם רבו התרומת הדשן, שהתיר לפתוח קבר בו ביום שנקבר כדי להלבישו את הטלית. בשו"ת שאילת שלום (תנינא סי' קעו) נשאל בדבר מת שנקבר כשפיו פתוח, ובשו"ע (יו"ד סי' שג"ד) מבואר שאם נפתח פיו קושרים את לחייו, והקברנים לא עשו כן וקברוהו כמות שהוא ואחר הקבורה התעוררו לפתוח הקבר ולקשור לחייו, והשיב שאסור לפתח את הקבר, שאף על פי שהוא בזיון למת להיות קבור בפה פתוח, אבל פתיחת קברו היא בזיון יותר גדול מזה, ואף על פי שמבואר בספר חסידים הנזכר שמותר לפתוח את הקבר בעת הדבר כדי לבדוק אם ידיו לא היו פשוטות, זהו דוקא בשעת הדבר, ואין למדין מן הסכנה.

בשו"ת שב יעקב (סי' סד) נשאל בדבר בתולה שקברוה ושכחו להסיר נזמי הזהב אשר באזניה, וחששו להשאירה קבורה בהם ושאלו אם לפתוח את קברה כדי להסירם, השיב שאם נקברה ביום שלפניו אין חשש ניוול, והמבואר בסוגייתנו שיש חשש ניוול בפתיחת הקבר אפשר שהוא רק כשכבר נקבר לפני ימים רבים, אבל מכל מקום לא ראה בזה שום חשש במה שתהיה קבורה עם נזמיה, והביא ראה ממה שכתב הרמ"א (יו"ד סי' שט"ב) שמותר ליטול הטבעות שבידם של מתים, ואם יש חשש בדבר למה כתב לשון מותר, היה לו לאמר שחייב יש לקחת ממנו את הטבעת, ומשמע שאין חשש בדבר.

עד מתי היתומים נקראים יתומים

כתב הרמב"ם (דעות פ"ו ה"י), 'חייב אדם להזהר ביתומים ואלמנות מפני שנפשן שפלה למאד ורוחם נמוכה, אע"פ שהן בעלי ממון, אפילו אלמנתו של מלך ויתומיו מוזהרים אנו עליהן, שנאמר (שמות כב כא) כל אלמנה ויתום לא תענון.

והיאך נוהגין עמהן, לא ידבר אליהם אלא רכות, ולא ינהוג בהן אלא מנהג כבוד, ולא יכאיב גופם בעבודה ולבם בדברים קשים, ויחוס על ממונם יותר מממון עצמו, כל המקניטין או מכעיסין או הכאיב להן או רדה בהן או אבד ממונן הרי זה עובר בלא תעשה, וכל שכן המכה אותם או המקללן, ולא זו אלא זו אע"פ שאין לוקין עליו הרי עונשו מפורש בתורה (שם פסוק כג), וחרה אפי והרגתי אתכם בחרב, ברית כרת להן מי שאמר והיה העולם שכל זמן שהם צועקים מחמס הם נענים, שנאמר (שם פסוק כב) כי אם צעק יצעק אלי שמוע אשמע צעקתו.

אחד יתום מאב אחד יתום מאם. ועד אימתי נקראים יתומים לענין זה, עד שלא יהיו צריכין לאדם גדול להסמך עליו ולאמנן ולהטפל בהן אלא יהיה עושה כל צרכי עצמו לעצמו כשאר כל הגדולים'.

וכתב בעבודת המלך שמצא הדברים מבוארים במכלתא דרשב"י, 'ועד אימתי נקראין יתומים עד שיעמדו לעצמן', וזהו מקור דברי הרמב"ם.

ובשו"ת שבט בנימין (פונטרימולי, ס' רכט) כתב שאינו יודע מקור דברי הרמב"ם, אבל נכוחים הם בטעמם, ולדעתו הם הם דברי מהר"א גאליקו שהביא לעיל שם בתשובה ששיעור זה הוא עד שיהיו היתומים בני עשרים, ולמד כן ממה שאמרו בסוגייתנו שהקטן אינו יכול למכור בנכסי אביו עד שיהיה בן עשרים, ומבואר שעד שיהיה בן עשרים אין דעתו שלמה לעשות כל צרכיו לעצמו, ולכן עדיין בכלל יתום הוא. ומשנעשה בן עשרים ויותר הרי הוא עושה כל דבריו לעצמו, ואינו בכלל יתום לענין לאו זה.

ובנו של השבט בנימין בספרו פתח הדביר (או"ח סי' קנו סק"ה), הביא דברי אביו, וכתב שנראה מדבריו שקצבה קבועה נקט שעד שיהיה בן עשרים בכלל יתום הוא.

אך הביא דברי רב האי גאון שכתב אף לענין מקח וממכר שאם היתום חריף ובקי בטיב משא ומתן ממכרו ממכר אף קודם שיהיה בן עשרים, וביאר שגם אביו אינו חולק על סברא זו, אלא שמשנעשה בן עשרים לעולם כבר אינו בכוח יתום אפילו אם עדיין אינו חריף, אבל מי שהוא חריף ביותר אפשר שאינו בכלל יתום אפילו קודם שיהיה בן עשרים, ולכן לא כתב הרמב"ם בזה קצבה של שנים אלא תלה הדבר בשיעמדו היתומים לעצמם, כיון שאם עומדים הם לעצמם מתוך חריפותם שוב אינם בכלל יתומים אפילו טרם מלאו להם עשרים שנים.

לרישום ועדכון שיעורי תורה ניתן לשלוח

פקס ל: 03-543-5757

כתיבת מהדורא בתרא

בגמרא מבואר שרב אשי אמר במהדורא קמא שלו דבר אחד, ובמהדורא בתרא שלו חזר בו והורה להיפך, ופירש רשב"ם (ד"ה מהדורא) בשם תשובת רב האי ופר"ח, שרב אשי חיה ששים שנה, ובכל שנה היה מחזר לימודו בשני חדשי הכלה ניסן ותשרי, ולכשהגיעו שלשים שנה סיים כל לימודו, וכן עשה בשלשים שנים אחרונים, ומהדורא קמא היינו שלשים שנים ראשונים ומהדורא בתרא הן שלשים שנים אחרונים.

ומבואר שרב אשי חזר ולמד כל תלמודו פעם נוספת, וחזר בו בכמה דברים ממה שלמד בפעם הראשונה. והאחרונים הביאו סמך מסוגייתנו לענין החזרה על הלימוד פעם נוספת לברר אם יש לחזור מכמה דברים שהעלו בפעם הראשונה, וכדלהלן.

בספר עדות ביהוסף (ב"מ עו: מדפי הספר) כתב, 'ואני תמיד אייחל לה' ברוך הוא העוזר האמיתי לעזרני לחזור על הדברים לתקנם ולשכללם ולבררם על מתכונתם בעבור שמו הגדול, ובדרך זו ראינו רבותינו ז"ל עושים בדורותינו וכך היה דרך הקדמונים ז"ל וכך היה דרך כל הפוסקים וכל מחברי הספרים ז"ל, לכתוב תחלה הענינים כאשר יזדמן להם לפי כח שעת העיון ואח"כ לחזור ולעשות מהדורא בתרא ולדקדק בו היטב ולסדרו בקיצור ישר וטוב'.

גם בתפארת ישראל על המשניות (אבות פ"ב בועז אות ב ד"ה וביחוד) כתב, 'וביחוד דבר זה הוא חובה על כל מחבר ספר לעשות מהדורא בתרא על החיבור ולפשפש בסדקיו ובזויות העמומים והכהים, ומי לנו גדול מחז"ל, והרי גם רב אשי עשה מהדורא על הש"ס'. וכתב שנראה לו שמשכחות נדרים נזיר ערכין תמורה מעילה תמיד נחטפה השעה ולא נעשה עליהן מהדורא בתרא, ולכן באמת לשון מסכתות הללו אינו כסגנון שאר הש"ס.

והנה בבית יוסף (יו"ד סי' רעט ד"ה ואפילו קרא) הביא בשם מהר"י בירב, שכיון שהרמב"ם כתב בתשובה להכשיר אין לומר שחזר בו בחיבורו ופסק לפסול.

ובדברי חמודות (הלכות קטנות הלכות ס"ת אות פח) תמה עליו, למה אין לומר שחזר בו בחיבורו ממה שכתב בתשובה, וכי לא מצאנו לרמב"ם בכמה דברים שחזר בו בחיבורו שכתב בזקנותו ממה שכתב בצעירותו בפירוש המשנה שלו, והבית יוסף עצמו הזכיר כן בכמה מקומות, וכי דבר של תימה הוא זה, והלא מצאנו לחכמי הגמרא שחזרו בהם בכמה מקומות, ומהדורא קמא ומהדורא בתרא דרב אשי מוכיחות על כולם.

והמהרש"ק בקנאת סופרים (קונטרס השמטות סי' כ) נשאל בדבר סתירה שבין שתי תשובות בשו"ת טוב טעם ודעת שלו, וכתב תחילה שאין זו תימה, שכבר מצאנו כן לראשונים שהמה כמלאכי אלוקים ודבריהם סותרים, שהרמב"ם סותר דבריו כמה פעמים מפירוש המשניות לפסקיו, וגם הרא"ש סותר בתשובותיו לפסקיו, וכבר מבואר באחרונים שהולכים בזה אחר פסקיו, וגם בגמרא גופא מצאנו שרב אשי במהדורא בתרא שלו חזר בו ממה שאמר במהדורא קמא, והביא ששמע ממגידי אמת שהפרי מגדים הורה פעם אחת בק"ק לבוב היפך מה שפסק בספרו, ושאלו אותו חכמי לבוב על הדבר, והשיב שאז היה נראה לו כך ועכשיו נראה לו להיפך, ואנן מה נענה אבתרייהו. [ומ"מ מסיק וכתב שם שאין סתירה בין ב' התשובות הנזכרות].

צנא צתרא קנח

ירושת איש ואשה שנהרגו יחד

בסוגייתנו מבואר שכל שנפל הבית על שני מורשים יחד, ואין יודעים מי מת ראשון ומי הם קרובי זה שמת אחרון שהנכסים שלהם, יחלוקו. ובשו"ת מהרי"ל (סי' סג) דן אם דין זה נאמר דווקא בכהאי גוונא שהבית נפל על שני המורשים יחד, שאין לחלק בסברא ולומר שאחד מהם מת קודם כיון שהגג הורג את שניהם בשוה, או שמא דין זה נאמר גם בשני מורשים שנהרגו בידי אדם ואין ידוע מי נהרג קודם. ונידון שאלתו היה באיש ואשתו שמתו על קידוש ה', ואין ידוע אם הבעל מת ראשון והאשה ירשה אותו ונכסיהם הם בחזקת יורשי האשה, או שמא האשה מתה ראשונה והנכסים הם בחזקת יורשי הבעל.

ומסקנת מהרי"ל היא שגם בכהאי גוונא יחלוקו, ולא שייך הכא לדון אם הנשים רגילות למות קודם או האנשים רגילים למות קודם, כמו שדנו בזה התוספות בכמה מקומות (כתובות נב. ד"ה רצ"ה, שם פג; ד"ה מיתה), שזהו דווקא במתים כדרכם בידי שמים ולא בנהרגים בידי אדם. וגם אין שייך לומר שאשה כלי זיינה עליה (ע"ז כה:;) או שמרחמים עליה (תוס' שם ד"ה איכא), כיון שבמעשה זה ידוע היה שיחד נעקדו שניהם האיש והאשה בית המוקד. ולא שייך לחלק ולומר שהאשה מפני מורך לבבה קודמת למות לפני הבעל, כיון שידוע שעינו את כל האנשים בייסורים קשים, ולא היה בהם לחלק בין איש לאשה. ולכן הדבר שקול, והואיל והללו באין לירש, והללו באין לירש, יחלוקו.

לימוד תורה ביחידי בארץ ישראל

כתב היעב"ץ בהקדמת סידורו עמודי שמים, שמה שאמרו (תענית ז.) שאסור לתלמיד חכם לעסוק בתורה לבדו בלי חברותא, והלומד לבדו נענש ב'חרב אל הבדים', ולא עוד אלא שמתפשים, אין לחשוש לזה אלא בחו"ל, מה שאין כן בארץ ישראל שאין לחשוש, משום דאוריא דארץ ישראל מחכים כמבואר בסוגייתנו, ואם כן לא יבואו לידי טעות גם אם ילמדו לבד. והביאו בשער החצר (סי' ו' וסי' שז), ופירש בזה עוד כמה מאמרי חז"ל.

וז"ל מהר"ל בנתיבות עולם (נתיב העבודה פי"ח), כי בשביל הארץ זוכים ישראל אל שני דברים אלו דהיינו המילה והתורה, ועל ידם ישראל נבדלים אלהים לגמרי. המילה בה ישראל נבדלים מן פחיתת הגשמי שהיא הערלה, ובתורה יש להם המעלה הנבדלת לגמרי. וכל זה זכו בשביל הארץ כי הארץ נבדלת מכל שאר ארצות בקדושה, ובשביל זה זכו לקנות עוד מעלה היא המילה, ועוד יותר על זה התורה והכל מצד זכות ארץ ישראל כי שם ראוי להיות התורה כי אוריא דא"י מחכים.

ובחתם סופר (חולין יג: ד"ה אין) חידש, שאוריא דארץ ישראל מחכים גם את הגויים ועובדי העבודה זרה שבה. ובזה ביאר הטעם שאמרו שם שנכרים שבחוצה לארץ לאו עובדי הדעת נותנת שסתם בני אדם באומות אינם מבינים ומשכילים דברים עמוקים כאלה של עניני עבודה זרה, ומה שאומרים לעץ אבי אתה הוא רק כמצות אנשים מלומדה ולא דעת ולא תבונה, ולכן בגויים שבחו"ל עדיף לומר שמנהג אבותיהם הוא בידיהם ועושים כן בלי דעת, אבל גויים שבארץ ישראל שאוריא דא"י מחכים [כן ביאר בדברי החתם סופר בשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ג י"ד סי' קנא)], חכמים הם להרע ומבינים בעבודה זרה ביותר ולכן דינם יותר כעובדי ע"ז.

צנא צתרא קנט

ירושת רבנות בבן הבת

בסוגייתנו דנו בדין בן הבן הירש את זקנו, אם ירושתו היא מכח זקנו, שנאמר (תהלים מה יז) תחת אבתיך יהיו בניך תשיתמו לשרים בכל הארץ, שמשמע שהבנים יהיו במקום אבי האב, או שאינו יורש אלא מכח אביו, ופסוק זה לא נאמר אלא לברכה. ונפקא מינה בבעל חובו של אביו, כשמת האב ואחריו אבי האב, אם יכול בעל החוב לגבות מירושת אבי האב.

והפוסקים דנו עוד לענין ירושת שררה כשררת הרבנות, לדעת הרמ"א (יו"ד סי' רמה סכ"ב) שפסק כדעת הריב"ש בתשובה (סי' רעא) שמי שנתמנה לרב בעיר ומת בנו קודם לכל אדם מדין ירושה, וכן דעת רוב הפוסקים, ודנו אם שייכת ירושה זו גם בבן הבת. שיש מקום לומר שהבת אינה יורשת את רבנות אביה כיון שאינה שייכת בדבר, אם כן אינה יכולה להוריש ירושה זו לקרובה.

ובאמת בשו"ת עבודת הגרשוני (סי' מט) כתב שאין החתן יורש את חותנו ברבנות, שכיון שאין הבת יורשת גדולת ושררת אביה לעצמה, אין החתן יורש את חותנו. ובשו"ת בית יצחק (יו"ד ח"ב סי' סט וסי' ע) הסכים עם העבודת הגרשוני בעיקר הסברא שאין החתן יכול לירש את רבנות חותנו מכח ירושת אשתו, לפי שאין האשה שייכת בירושת הרבנות, אלא שמכל מקום כתב שהחתן יורש את חותנו כיון שיירשת מינוי ושררה אינה מדין ירושת ממון, אלא שגילתה התורה שחייבים למנות את הבן במקום אביו, ואף החתן הוא כבן לענין זה. אך בשו"ת ברכת רצה (סי' קי וסי' קכג) נקט שאף הבת יורשת את הרבנות לענין להוריש לבעלה.

ולדעת העבודת הגרשוני שאין האשה יורשת את שררת אביה להוריש אותה לבעלה, דנו הפוסקים אם בן הבת יורש את אבי אמו ברבנות אם לאו. ובשו"ת בית יצחק (שם) כתב שאף לדעת העבודת הגרשוני בן הבת יורש את רבנות אבי אמו, לפי שירושתו אינה מכח אמו, אלא מכח אביו דאימיה, ועל דרך שאמרו בסוגייתנו להך מ"ד בבן הבן שירש מכח אביו דאבא. אך בשו"ת שמחת יו"ט (סי' ו) כתב שלדעת העבודת הגרשוני גם בן הבת אינו יורש את רבנות אבי אמו, וכ"כ בחקרי לב (או"ח סי' כג).

ובשו"ת אפרקסתא דעניא (ח"ד חו"מ סי' שה) הביא בשם מהרש"ם שכתב כסברת הבית יצחק, שגם לדעת הסוברים שחתן אינו יורש את רבנות חותנו מכל מקום בן הבת יורש את רבנות אבי אמו מדין מכח אביו דאימיה, ופקפק בסברא זו משני טעמים.

א' שיש לחלק בסברא זו בין בן הבן לבן הבת, שהרי הרשב"ם (ד"ה דילמא) פירש הטעם משום שבני בנים הרי הם כבנים, 'וכי היכי דראובן אביו היה יכול לירש את יעקב אביו אילו היה חי כו' כך אני יורש את יעקב מגזה"כ ולא מכח ראובן אבי', ומוכח מלשונו שהגדר הוא שאין עדיף דור שני מדור ראשון, וכל ירושה שירש ראובן שהוא דור ראשון, יורש גם בנו שהוא דור שני.

ואם כן אין סברא זו שייכת אלא בבן הבן שאביו ג"כ יורש, אבל בבן הבת, שאמו אינה יורשת, ודאי גם הוא אינו יורש מכח אבי אמו. ועוד יש לפקפק מטעם אחר, שמדברי הפוסקים אין מבורר אם להלכה פוסקים כסברא זו דמכח אביו דאבא קאטינא, ועיי"ש שהאר"ך.

ולכן מסיק שלדעת הסוברים שהחתן אינו יורש את רבנות חותנו, ה"ה שאין בן הבת יורש את רבנות אבי אמו.

צבא נתרא קס

אב ואב הסמוכים על שולחן ילדיהם הכופרים

מבואר בסוגייתינו שמה שעדים קרובים פסולים לעדות אינו שאנו חוששים שמא העדים משקרים, אלא גזירת מלך היא שבמקום שיש פסול קורבה, או עד אחד, אף שברור לנו כשמש שאינו משקר, אין יכולים לקבל את דבריו כעדות גמורה.

והביאו בגמרא ראייה ממש ומה שהיה נאמנים להעיד לקרוביהם, וכן אינם נאמנים כעד אחד, אף על פי שאין מי שיחשוש שמשו רבינו אינו אומר אמת, ומכל מקום אין לסמוך על דבריו בתורת עדות.

ומכאן כלל זה כתב החפץ חיים (רכילות כלל ו' ס"ז) לגבי אדם ששומע רכילות לתועלת, כגון שחברו מספר שפלוני רוצה להזיקו בגופו או בממונו וכל כיוצא בזה, כדי שישמור עצמו ממנו, שהדין הוא שאם שני עדים העידו כן מותר לקבל דבר זה ולהאמין (ויש לזה כמה וכמה תנאים המבוארים שם), אך אם שמע כן מפי אדם אחד, אף אם הוא נאמן אצלו ומאמין לו כשנים, הסכימו הפוסקים שבזמנינו אין לאדם לומר שפלוני מהימן לה כבי תרי דלא משקר, על כן אסור לו לקבל דבריו בשום אופן, רק לחוש בלבד.

ובשו"ת שבות יעקב (ח"ג סי' קמב) כתב שאם יש אומדנא טובא ולבו של הדיין שלם בדבר והוא מומחה בדורו ומוחזק איש ישר שאינו נושא פנים, אם לבו שלם בדבר מותר לדון ע"פ האומדן אף בזמן הזה, והביא ש"כ בתשובת עבודת הגרשוני (סי' צא).

ועיי' סמ"ע (סי' טו ס"ק טו) בשם הרשב"א ומהרי"ק. והאריך בזה בשו"ת מהר"ם אלשיך (סי' מ), ובדברי האלשיך ועבודת הגרשוני אין מבואר התנאי שהוסיף בזה בשבות יעקב שיהיה הבית דין חשוב.

ומדברי פוסקים אלו נראה שלא דנו בזמן הזה אלא על פי אומדנא ולא על פי קים לי בגויה, אך בשו"ת חתם סופר (ח"מ סי' כג) מזואר שגם בזמן הזה שייך לדון דין קים לי בגויה דלא משקר ולסמוך על נאמנות אדם חשוב המפורסם לצדיק.

ועיי' בשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"א סי' נד) שכתב שלא נאמרה חומרא זו אלא בדיני ממונות וכל דבר הצריך בית דין, אבל באיסורים שא"צ בית דין יש להקל עכ"פ בשעת הדחק, ולפי זה פסק בדבר שנשאל מאנשים מרוסיא שניזונים על שלחן בניהם ובנותיהם האוכלים נבלות וכל דבר איסור ורובם הם כופרים בה' ובתורתו, ואין להאבות החלושים והזקנים עצה איך לאכול בשר כשצריכים לבריאותם, אך האב יודע וקים ליה בגוה שבניו לא ישליוהו באיסור משום שמכיר טבעם בידיעה ברורה ע"י שניסה אותם הרבה פעמים וראה שאינם מכשילים אותו, מטעם שאינם רוצים לצערו או שטבעם שלא להעביר אחרים על דעתם, וכתב לפי הנ"ל שבאיסורין אפשר לסמוך על אומדנא, לכן בשעת הדחק ולאנשים חלושים יש להקל אם יודע בברור שקים ליה בגוה שלא ישליוהו על ידי איזה נסיונות שעשה לסמוך עליה ולאכול ממה שמבשלת בעדו ואמרה שעשתה בהכשר, אבל לאחרים ושלא בשעת הדחק ולבריאים יש להחמיר. [ואינו חולק על החפץ חיים, כי נאמנות לשון הרע צריכה בית דין, כמבואר בפסחים (דף קיג:) ובחפץ חיים (הל' לשון הרע כלל ז' ס"ג)].

שטרי חוב המוקדמין פסולין והמאוחרין כשרין

כיון דמניסן נתחדש התנהגות העולם, ומה שהיה מקודם עד ניסן הוא נחשב הכל כאפס ותוהו, ואם כן כל השטרי חובות שהיו חס ושלום על ישראל הן הנגזר עליהם מלמעלה על כלל ישראל או על איזה יחיד, והן בעולם התחתון אצל שונאי ישראל, אשר נכתב ונחתם בטבעתם להרע נגד זרע ישראל חס ושלום, הכל בטל ומבוטל, ואין בהם ממש, כיון שהעולם הוא מעכשיו כמו חדש, ומה שעבר אין, וכל שיש איזה שטר שהוא חוב על איזה איש ישראל הוא מוקדם מניסן הכל פסול ובטל כנ"ל. והמאוחרין, רצה לומר השטרות שיצאו על זרע ישראל מראש חדש ניסן והלאה יהיו כשרין לטובתם, משום שאז הוא עת רצון ורחמים גוברים, להיות הכל יוצא בכשרות, היינו להיטיב להם ולהשפיע להם כל מיני טובות וישועות.

(אוהב ישראל, בא)

אזירא דארץ ישראל מחכים

'ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם' (דברים ח ט) ואפשר שיכלול עוד ארץ אשר לא במסכנות תאכל בה לחם שלענין התורה והחכמה דיבר הכתוב, שכן היא נמשלת ללחם, שנאמר (משלי ט ה) 'לכו לחמו בלחמי', ולפי שהתורה והחכמה אי אפשר לאדם להשיגם על השלימות אלא עם ההכנות הראויות הצריכות לו ומלבד ההכנות יצטרך שיהיה אויר הארץ זך וטוב כי יועיל הרבה בלימוד, וטוב ההכנות האויר הטוב אשר בארץ על כן יאמר, החכמים שבה לא יאכלו במסכנות לחמה של תורה כי יהיה לבם כפתחו של אולם לטוב ההכנות ורחבה מיני ים לטוב האויר, וכמו שדרשו חז"ל (בראשית רבה טז ד) 'זוהב הארץ היא טוב' (בראשית ב יב), אין תורה כתורת ארץ ישראל ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל, ואמרו אזירא דארץ ישראל מחכים, מה שאין כן בחכמים שבחוצה לארץ שהם חסרי ההכנות והאויר הטוב והם בודאי אוכלי לחם העצבים, אוכלי לחמה של תורה במסכנות, וזהו שאמר במעלות הארץ 'אשר לא במסכנות תאכל בה לחם' כיון שתורתן שלמה הוא העושר הקיים והאמיתי שנתברכו בו, וברכת ה' היא תעשיר, ולכן אמר לא תחסר כל בה, כי הברכה היא בכל.

(רבינו בחיי, עקב)

אזירא דארץ ישראל מחכים

'אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל דיינו' (הגדה של פסח) ירמוז מה שכתוב במדרש 'זוהב הארץ הוא טוב' (בראשית ב יב) אין חכמה כחכמת ארץ ישראל, וכדאמרין אזירא דארץ ישראל מחכים ובקדושין (מ"ט): אמרינן עשרה קבין חכמה ירדו לעולם תשעה נטלה ארץ ישראל ואחד כל העולם. ולזה אמר אילו נתן לנו את התורה ולא הכניסנו לארץ ישראל אלא שהיה בוחר בארץ אחרת להיות לנו לנחלה דינו, אבל באהבתו נתן לנו את התורה והכניסנו לארץ ישראל, אשר היא שער הרחמים ואזירא דארץ ישראל מחכים, להיות לנו תורה וחכמה עמה, כי זה לא היה בנמצא בארץ אחרת אפס ארץ ישראל, דמעיקרא נטלה תשעה קבין של חכמה ואין חכמה כחכמת ארץ ישראל.

(מגיד דבריו ליעקב, הגדה של פסח)

גם לילד שלך מגיע !!!

חומש 'עוז והדר'

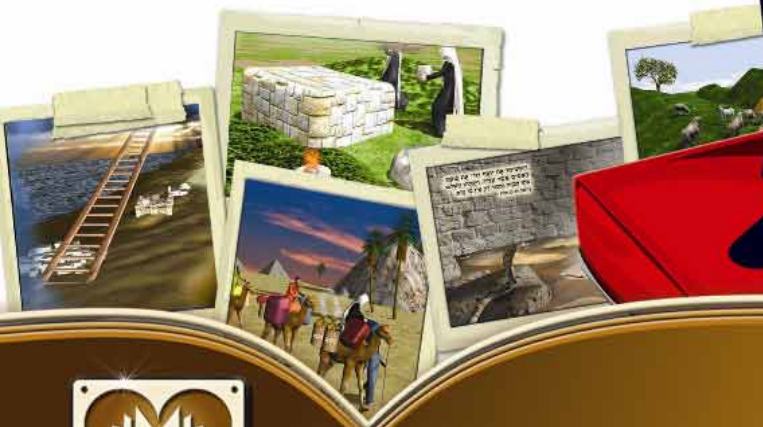
ניתן להשיג את כל הסט!

סבא לומד דף היומי בשפה ברורה של עז והדר, אבא מכין את השעור עם מתיבתא של עז והדר, אברהמי לומד בשיבה בגמרא של עז והדר ויענקי לומד הלכה במושגה ברורה עז והדר.

מהיום גם אני לומד בעז והדר

חדש!!

חומש עוז והדר מפואר לתלמידים עם תמונות תלת מימד מאירות עינים להמחשת הנלמד

להגדיל תורה ולהאדירה

להשיג בחנויות הספרים המובחרות מוקד הזמנות: 1800-22-55-66